

Teoretične osnove komune v Šempasu

Marko Pogačnik

Ko se govori o komunah v 60-h in 70-h letih prejšnjega stoletja, se navadno ne pomisli na teoretične osnove njihovega obstoja. Pojem komune se povezuje z nečim spontanim, s kitarami, uživanjem svobode in skupnosti človeških bitij. To pa ne velja za komuno v Šempasu (1971–79). Nastala je na osnovi zavestne odločitve skupine OHO, ki je med drugim delovala na področju konceptualne umetnosti. Koncept komune je skupina skrbno pripravila med svojim enotedenskim umikom v samoto in samo-šolanjem v Čezsoči jeseni 1970. V prvih dveh letih obstoja in delovanja komune je koncept na osnovi izkušenj življenja v skupnosti z rastlinami, minerali, živalmi in ljudmi dobil konkretno obliko.

Kratka zgodovina komune v Šempasu

Komuna v Šempasu je nastala na osnovi zavestne odločitve skupine fantov in deklet, žena in moških, povezanih z umetniško dejavnostjo gibanja OHO (1965–1971). Razlogov za odločitev je bilo več.

Umetniška dejavnost gibanja OHO je bila od samega začetka tesno povezana s skupinskimi oblikami življenja. Ne samo, da smo se imeli radi, koncepte nove vrste umetnosti smo prevajali v vsakdanje življenje. Navzven smo sicer nastopali izključno fantje, kot skupnost navdušencev za novo umetnost pa smo

nov pristop k življenju delili s svojimi ženami in dekleti. Nastala je močna želja, da ti dve relativno ločeni polovici povežemo v celoto. Zato smo od jeseni 1970 iskali prostor, kjer bi se kot zaokrožena skupnost lahko naselili.

Drug pomemben razlog tiči v naravi gibanja OHO. Zamislili smo si ga kot vžigalno iskro neke nove kulture bivanja na planetu Zemlja, ki ne bi bila več odvisna od stare antropocentrične – v človeku centrirane – paradigme. Zgolj z delovanjem na področju umetnosti nismo mogli ustvariti bolj konkretnega modela nove kulture bivanja. Iskali smo način, kako združiti življenjske ritme naših družin in prijateljstev z našim delovanjem na področju umetnosti. S tem smo želeli prerasti razkol med privatnim življenjem in javnim delovanjem.

Tretji razlog je inspiracija, ki jo je Marijana Juvanc prinesla iz Škotske, kjer je potovala »na štop«. Odkrila je komuno v Findhornu in pol leta preživela v skupnosti, ki je tedaj štela okrog 25 članov. Ko se je vrnila, je prinesla s sabo šop njihove dokumentacije o sodelovanju z elementarnimi bitji narave in uspehih takšnega sodelovanja, vidnih v bujnosti njihovih vrtov. V primeru izkušenj komune v Findhornu, ustanovljene leta 1962, smo prepoznali naš namen, da v življenje prihodnje komune vključimo novo obliko nekonfesionalne duhovnosti, bližnje povezane z naravo in Zemljo.

Aprila 1971 smo v bližini vasi Šempas v Vipavski dolini našli zapuščeno kmetijo, ki se jo je dalo kupiti za majhen denar. Nemudoma po naselitvi smo začeli saditi krompir. Mamo kozo smo našli v Šempasu, ovce smo po železnici pripeljali iz Bosne.

Ustanovnih članov komune v Šempasu je bilo 12, vendar je število vedno nihalo, ker je veljalo pravilo odprtih vrat. Vsakdo, ki sta ga naše delo in naš namen zanimala, je lahko brezplačno ostal, dokler je želel in dokler je bilo njegovo bivanje usklajeno s pravzorcem komune, o katerem bom pisal pozneje. Nekateri člani so ostali in sodelovali več let, drugi so prebili v komuni dan ali dva. Članstvo se je ves čas obstoja menjalo.

Člani in obiskovalci so najprej prihajali iz Slovenije potem, ko je revija Mladina objavila vrsto člankov o komuni v Šempasu. Pozneje so se pojavili članki o nas v hrvaških in srbskih medijih, tako da so predvsem mladi ljudje prihajali iz raznih koncev bivše Jugoslavije. Potem, ko pa smo se znašli na vodniku h komunam po svetu, ki je izšel v ZDA, so obiskovalci prihajali tudi iz drugih dežel, največkrat popotniki na poti čez Balkan in Turčijo v Indijo.

Komuna v Šempasu je bila vegetarijanska. Poskusili smo doseči samozadostnost pri prehrani, vendar nam to ni povsem uspelo, ker nismo znali narediti sladkorja in olja. Sejali smo vse vrste žit, vključno z ajdo in prosom. Obdelovali smo obsežen vrt. Živali so nam dajale mleko in jajca; izdelovali smo sir. Ekonomija je temeljila na krožnem gospodarstvu. Žene so tkale, pletle košare, šivale; kovali smo in lončarili, a ničesar nismo prodajali ali zamenjevali. Vse smo darovali. Po zakonu kroženja energij smo bili na presenetljiv način obdarjeni s tistim, kar smo nujno potrebovali.

Leto dni po naselitvi smo ponovno razvili umetniško dejavnost, najprej v obliki mobilnih kipov iz naravnih materialov, volne, gline, železa in lesa. Ti štirje materiali označujejo klasične štiri elemente: vodo (volna naših ovac), zemljo (glina iz domače zemlje), ogenj (železo, kovano v domači kovačnici) in zrak (leseni koščki iz bližnjega gozda).

Pri izdelovanju elementov za mobile je delovala celotna skupnost skupaj z otroci in gosti. Tudi pri risanju na različne teme je ob večerih sodelovala celotna skupnost. Izbrali smo umetniško ime Družina v Šempasu in s tem imenom prvič razstavljali v galeriji Študentskega centra v Beogradu leta 1973. Leta 1978 smo svoje delo predstavili na Beneškem bienalu, ki je bil tistega leta v znamenju odnosa med umetnostjo in naravo. Razstavljali smo v jugoslovanskem paviljonu.

Od vsega začetka smo sodelovali s komuno v Findhornu (Findhorn Foundation) na Škotskem. Nekateri naši člani so odšli živeti tja, drugi so prihajali k nam. V drugi polovici 70-ih let smo sodelovali pri oblikovanju mreže nove zavesti po Evropi. Kot skupina smo se udeleževali srečanj alternativnih gibanj na Švedskem, Nizozemskem, v Italiji in vedno znova na Škotskem.

Komuna je samo sebe ukinila leta 1979 po tem, ko se je nekega dne prvič po letu 1971 zgodilo, da smo sedeli za mizo sami Pogačniki, midva z ženo Mariko in najini otroci Ana, Nike in Ajra. Od tistega dne naprej živimo v isti hiši kot navadna družina. Kolektivna inspiracija 70-ih let, usmerjena k novim oblikam skupnosti in k druženju z bitji narave, je presahnila. Ponovno se je pojavila v 80-ih letih v drugačni obliki.

Konceptualni temelji komune v Šempasu

Komuna v Šempasu je sicer umetniški projekt, a temelji na treh enakovrednih vogalih trikotnika, od katerih je umetnost le eden med njimi.

Trikotno kompozicijo, na kateri temelji komuna v Šempasu, sestavljajo:

1. sodelovanje z bitji narave v okviru klasičnih štirih elementov (Voda, Ogenj, Zemlja, Zrak),
2. nekonfesionalna moderna duhovnost v razmerju do Zemlje in narave po eni strani ter do človeškega bitja po drugi,
3. kolektivna vrsta umetniškega dela.

1

Sodelovanje z bitji narave poteka na dveh ravneh. Na utelešeni ravni smo izbrali in na posestvu naselili štiri vrste bitij narave:

1. Rastline smo gojili v vrtovih, na travnikih, v vinogradu in na poljih. Rastline pripisujemo elementu Vode, ker utelešajo vitalne sile narave.
2. Živali smo opredelili kot element Ognja, ker poznajo čustva in neke vrste telepatsko raven zavesti. Izbrali smo ovce, koze, oslico, kokoši in čebele.
3. Sodelovanje z elementom Zemlje poteka v obliki delavnic, kjer se predelujejo mineralne snovi. Postavili smo na noge lončarsko delavnico, kovačnico in predelavo volne.
4. Element Zraka je identičen z zavestjo. Človek je bitje zavesti, zato člani komune in obiskovalci predstavljajo v skupnosti narave element Zraka.

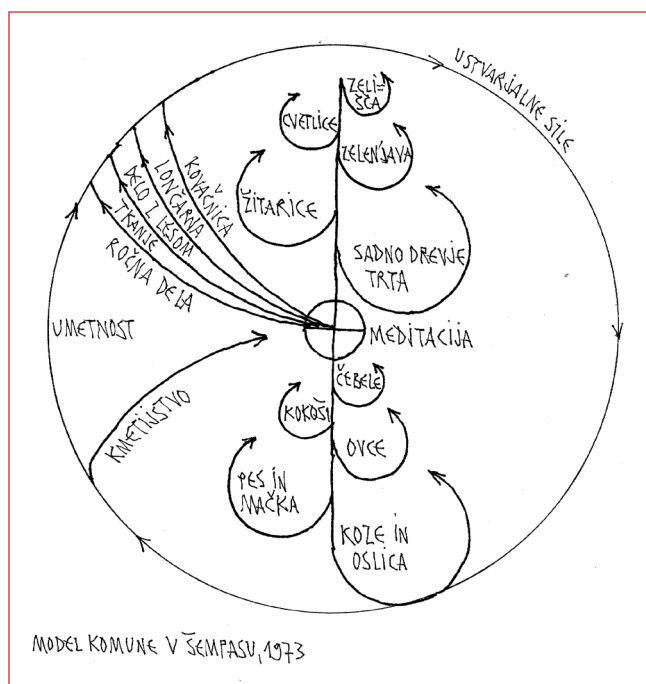
Na naslednji »višji« ravni so bitja narave identična s tako imenovanimi »elementarnimi bitji«. Elementarna bitja so holografski drobci zavesti Zemlje (Gaje), razporejeni po površini planeta. Usmerjajo življenjske tokove in hkrati bitja narave povezujejo z arhetipskimi (vzročnimi) ravnmi bivanja, kjer so shranjeni pravzorcji posameznih vrst naravnih bitij.

Praktično se je ta raven sodelovanja z naravo v komuni pokazala z ritualnim pristopom k posameznim kmečkim opravilom, s posebnimi oblačili, ki so jih dekleta izvezla za prvo žetev pšenice, z organskim oblikovanjem vrtov ... Urili smo se v poslušanju subtilnih namigov, ki so tu in tam prihajali s strani elementarne zavesti narave; pogosto tudi skozi sanje.

V drugi polovici obstoja komune smo razvili koncept zdravljenja ekološko degradirane Zemlje. Ritual smo z množico udeležencev izvedli tudi v okviru Beograjskega trienala umetnosti leta 1977.

2

Nekonfesionalno moderno duhovnost v razmerju do Zemlje in narave sem pravkar omenjal. Vendar želim poudariti, da nismo želeli obujati neke vrste animizma ali šamanizma. Duhovni vidik razmerja do narave nas je zanimal zaradi prebujajoče se ekološke zavesti. Iz svojih izkušenj pri soustvarjanju z naravo in izkušenj sestrške komune v Findhornu smo vedeli, da je ekološki pristop k naravi, kakršnega propagira ekološka znanost, skrajno pomanjkljiv. Pozna izključno materializirano raven naravnih bitij in pojavov, ne zanima pa se za njihovo duhovno raven, primerljivo z našo človeško zavestjo.

Model komune v Šempasu

Pomagale so nam izkušnje gibanja OHO, ki je vzpostavljalo nova razmerja s stvarmi in bitji narave, pri katerih so slednja nastopala kot avtonomni subjekti, neodvisni od človeških projekcij. Avtonomnost bitij pa ni mogoča, če se jim ne prizna določene ravni zavesti in lastnega duhovnega jedra.

Povsem drugače se je v komuni v Šempasu nekonfesionalna duhovnost uresničevala v razmerju do človeka v sebi in v drugem.

Izhodišče je bilo spoznanje, da tradicionalna verstva človeka vežejo na vnaprej pripravljene kolektivne vzorce in zato omejujejo človekovo svobodo, da bi lahko znotraj sebe iskal svojo izvirno povezavo s smislom svojega bivanja in z notranjim božanstvom. Zato smo raziskovali v smeri samostojne duhovne poti. S tem mislim na pot, osnovano na človekovi osebni odgovornosti do lastnega življenja ter do univerzalne matrike bivanja na Zemlji in v vesolju.

V komuni je nova vrsta duhovnosti našla konkreten izraz v obliki prazne sobe, posvečene poglabljanju (meditaciji). Skupnost se je redno in v tišini srečavala v sobi za meditacijo. Vendar s pojmom meditacije ni mišljena neka določena duhovna tehnika, temveč priložnost za osebno poglabljanje v smisel bivanja in bivajočega.

3

Tretji vogal pri konceptu komune v Šempasu predstavlja ustvarjalnost. Deloma se ta izraža s pomočjo umetnosti, deloma pa v odnosu do vsakdanjega dela z bitji narave in pri medsebojnem druženju. Nastalo je reklo »umetnost življenja« oziroma vsakdanje življenje naj bo prepojeno z ustvarjalnostjo.

Poleg tega je bila umetnosti posvečena že zgoraj omenjena produkcija v obliki mobilnih kipov, sestavljenih iz naravnih materialov, volne, gline, železa in lesa. Dele za mobile smo izdelovali ob večerih s sodelovanjem otrok in gostov. Oblikovali smo glinene elemente in rezljali lesene delce. Mobilni so viseli na vrvicah iz doma spredene volne. Umetnostna zgodovina bi tako vrsto umetnosti imenovala »Community art«. Najbolj kompleksen mobil smo postavili v Forte Belvedere v Firencah leta 1978; visok je bil 8 metrov.

Zamisel je bila takšna, da bi umetnost, ki je s svojo konceptualno fazo postala pretirano mentalna in neozemljena, na novo »dvignili s tal«. Zato smo vztrajali pri naravnih materialih in jih skušali preleviti v umetniška dela s pomočjo zaokroženih procesov. Niti za mobile, denimo, so bile iz volne domačih ovac, ki so nam dajale mleko za sir kot tudi material za naše mobilne kipe. Ti so bili sestavljeni tako, da so utelešali modele določenih življenjskih in ustvarjalnih procesov na Zemlji.

Poleg mobilov smo razvijali tako imenovano »Risarsko šolo«. Skupnost se je ob večerih zbrala na tleh v naši »knjižnici«, da bi risala na določeno temo. Nekdo je prinesel različne rastline, drugič morda trave, koščke komposta, ne- navadne male predmete, koščke suhega lesa in podobno. Risali smo s svinčniki črtno risbo brez senčenja, kakor je značilna za gibanje OHO – le da je tokrat

